

Н.В. Коляденко

Профорієнтаційна складова трикутника професійного вибору

У статті розглянуто алгоритм професійного самовизначення особистості та роль профорієнтаційної роботи в забезпеченні узгодженості складових трикутника професійного вибору "хочу–можу–потрібно". Подано авторську розробку масового профорієнтаційного заходу типу "квест", що спрямована на підвищення якості надання профорієнтаційних послуг Державною службою зайнятості України тим категоріям безробітного населення, які є найбільш вразливими на ринку праці та потребують додаткових гарантій працевлаштування, зокрема особам з інвалідністю. Ключові слова: безробітні, професійна орієнтація, профорієнтаційні послуги, Державна служба зайнятості України, трикутник професійного вибору.

This paper addresses algorithms of professional self-identity and the role of career guidance in ensuring the coordination of constituents in the triangle of occupational choice "I-want-I am able-I have to." The author has presented a devised mass career guidance event similar to "Quest" that is aimed at improving the level of career guidance services provided by the State Employment Service of Ukraine to groups of the unemployed who are most vulnerable in the labor market and require additional guarantees in employment, including persons with disabilities.

Keywords: unemployed, career guidance, career guidance services, State Employment Service of Ukraine, occupational choice triangle.

Актуальність дослідження. Забезпечення належної якості соціальних послуг, що їх надає населенню Державна служба зайнятості України, є її пріоритетним завданням. Заходи, спрямовані на профілактику безробіття, раціональне працевлаштування, скорочення терміну укомплектування вакансій можуть бути достатньо ефективними лише за умови "клієнтоцентрованості" – спрямування зусиль спеціалістів центрів зайнятості на безпосередню роботу з клієнтами (аплікантами та роботодавцями) з урахуванням їхніх особливостей та специфічних потреб. Насамперед це стосується тих категорій населення, які є найменш захищеними на ринку праці і тому потребують додаткових гарантій забезпечення їхнього права на працю, що визначається законодавством. У цьому контексті важливою складовою послуг державної служби зайнятості із працевлаштування є професійна орієнтація як дієвий засіб сприяння активізації суб'єктів на ринку праці та підбору їм підходящої роботи [1; 2]. Однак динамічні зміни, що відбуваються у всіх сферах сучасного життя – економічній, політичній, соціальній, технологічній тощо, потребують застосування нових, удосконалених і адекватних підходів та методик надання профорієнтаційних послуг незайнятому населенню.

Постановка проблеми. Як визначено в Законі України "Про зайнятість населення", кожен має право на професійну орієнтацію, що забезпечується шляхом надання комплексу профорієнтаційних послуг, зокрема, громадяни мають право на безоплатні послуги з професійної

орієнтації з метою обрання або зміни виду діяльності, місця роботи, режиму праці.

Професійна орієнтація дозволяє забезпечити відповідність рівня професійної кваліфікації працездатних осіб потребам ринку праці, створити умови для активного пошуку роботи безробітними, підвищити їхню конкурентоспроможність на ринку праці [1].

Система професійної орієнтації є комплексом взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності людини до праці, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір або зміну професії та виду трудової діяльності. Виконання актуальних завдань професійної орієнтації, в тому числі із забезпечення додаткових гарантій зайнятості категоріям населення, найбільш вразливим на ринку праці, потребує застосування адекватних комплексних заходів, які поєднуюватимуть зусилля всіх суб'єктів, задіяних у профорієнтаційному процесі, – навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, реабілітаційних установ, медико-соціальних експертних комісій, територіальних органів Державної служби зайнятості України, центрів професійної орієнтації населення, молодіжних центрів праці, військкоматів, установ виконання покарань, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, що надають послуги з професійної орієнтації.

Мета нашого дослідження полягала в розробці такого профорієнтаційного заходу, формат якого максимально відповідав би зазначеним вимогам і був корисним та привабливим для користувачів профорієнтаційних послуг щодо підвищення їхніх адаптаційних можливостей до реального ринку праці та успішного працевлаштування.

Коляденко Ніна Володимирівна, доктор медичних наук, доцент, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ).

© Коляденко Н.В., 2013

Результати досліджень. Для розв'язання завдань гармонізації зайнятості, людського розвитку необхідно, щоб особи найманої праці мали професії (спеціальності), які не тільки відповідають їхнім здібностям, нахилам, іншим якостям, а й перш за все потрібні на ринку праці, тобто щоб забезпечувався баланс тріади “хочу – можу – потрібно”, який має назву “трикутник професійного вибору” [3].

Складова “хочу” визначається внутрішнім світоглядом людини, характеризує її уявлення про майбутню трудову діяльність, бажані види і характер праці, професії, спеціальності. Складова “можу” визначається як генетичними якостями людини, так і якостями, набутими протягом трудового життя. На неї необхідно і можна впливати, розширюючи й удосконалюючи спроможності, здібності, професійні якості людини шляхом її професійного навчання для набуття нею більшого професійного досвіду. Оскільки людина часто вважає, що вона здатна виконувати певні виробничі функції, які насправді їй не під силу, одним із завдань профорієнтації є допомога їй у з'ясуванні своїх спроможностей, здібностей, нахилів. Третя складова зазначеної тріади – “потрібно” – характеризує суспільні потреби в тих чи інших видах праці, професіях і спеціальностях [3]. Оптимальний баланс між цими складовими визначає успішність особи на ринку праці, тому перед фахівцем, який надає профорієнтаційні послуги, постає складне завдання: визначити параметри цих складових і узгодити їх між собою.

Ми спробували створити відповідні умови для здійснення такої профорієнтаційної роботи в межах масового заходу типу квест. Технологічний алгоритм цієї гри полягає в поєднанні трикутника професійного вибору “хочу–можу–потрібно” з іншим трикутником профорієнтаційним, що складається з професійної інформації, професійної консультації та спрямування на професійне навчання.

Опис масового профорієнтаційного заходу “Трикутник професійного вибору”.

1. Учасники заходу:

- спеціалісти центру зайнятості;
- роботодавці;
- представники навчальних закладів (у тому числі ЦПТО);
- представники громадських організацій (жінок, інвалідів тощо);
- представники – співробітники та волонтери – соціальних служб (у справах сім'ї та молоді, по роботі з інвалідами тощо);
- представники благодійних фондів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального захисту інвалідів, Пенсійного фонду тощо;
- представники правозахисних організацій та профспілок;
- безробітні – представники категорій населення, найменш захищених на ринку праці.

2. Мета заходу: підвищення адаптації до умов реального ринку праці соціально вразливих категорій безробітних, зокрема інвалідів, сприяння їх працевлаштуванню.

3. Завдання заходу: активна підтримка безробітних, найменш захищених на ринку праці.

4. Формат заходу: масовий профорієнтаційний захід типу “квест”.

5. Нормативно-правова основа заходу: закони України “Про зайнятість населення”, “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, “Про реабілітацію інвалідів в Україні”, “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”; Конвенції ООН про права інвалідів, про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів, про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція МОП №156 “Про рівне ставлення й рівні можливості для працівників чоловіків і жінок: працівники із сімейними обов'язками”, Рекомендації МОП №165 “Щодо рівних можливостей та рівного ставлення до працівників чоловіків і жінок: працівники із сімейними обов'язками” тощо.

6. Концептуальна основа заходу: ЄТНаСП.

7. Інформаційне та матеріально-технічне забезпечення заходу: професіографічні матеріали, комплекс психодіагностичних методик, тематичні відеоролики та мультимедійна система для їх перегляду, обладнання робочих місць та знаряддя праці для проведення професійних майстер-класів, роздаткові матеріали та рекламна продукція (підприємств, навчальних закладів, соціальних служб, Державної служби зайнятості України, правозахисних організацій тощо), транспортне забезпечення, інформаційна та медіа-підтримка.

8. Змістовне наповнення (ідея) заходу: забезпечення узгодження складових трикутника “хочу–можу–потрібно” як запоруки підвищення адаптації на ринку праці та успішного працевлаштування завдяки комплексній тріаді необхідних заходів – профорієнтаційних (професійної інформації та професійної консультації) і професійного навчання.

9. Технологія проведення заходу.

Алгоритм заходу охоплює три особистісно-соціальні блоки – “Хочу”, “Можу”, “Потрібно” і три базові станції – “Профінформація”, “Профконсультація”, “Профнавчання”.

На базовій станції “Профінформація” безробітний, який має певні бажання щодо професійної самореалізації (“Хочу”), узгоджує свої інтереси з потребами ринку праці (“Потрібно”) шляхом підбору підходящої професії та вакансії з наявного актуального переліку.

На базовій станції “Профконсультація” спеціалісти центру зайнятості з професійної орієнтації пропонують безробітному комплекс психодіагностичних тестів, за допомогою яких він може оцінити власні ресурси (особистісні якості та професійні знання) щодо досягнення мети – працевлаштування за обраною професією (“Можу”). Якщо в безробітного є потрібні якості особистості та професійні знання, відбувається узгодження складових тріади “Хочу” – “Можу” – “Потрібно” і він може прийняти зважене рішення щодо свого працевлаштування. Якщо результати оцінювання якостей, потрібних для досягнення мети, є незадовільними або безробітний розчарується в попередньо обраній професії, він може обрати інші види професійної діяльності з “Банку альтернатив” на базовій станції “Профінформація”, до якої повертається. Серед запропонованих альтернатив є варіанти щодо

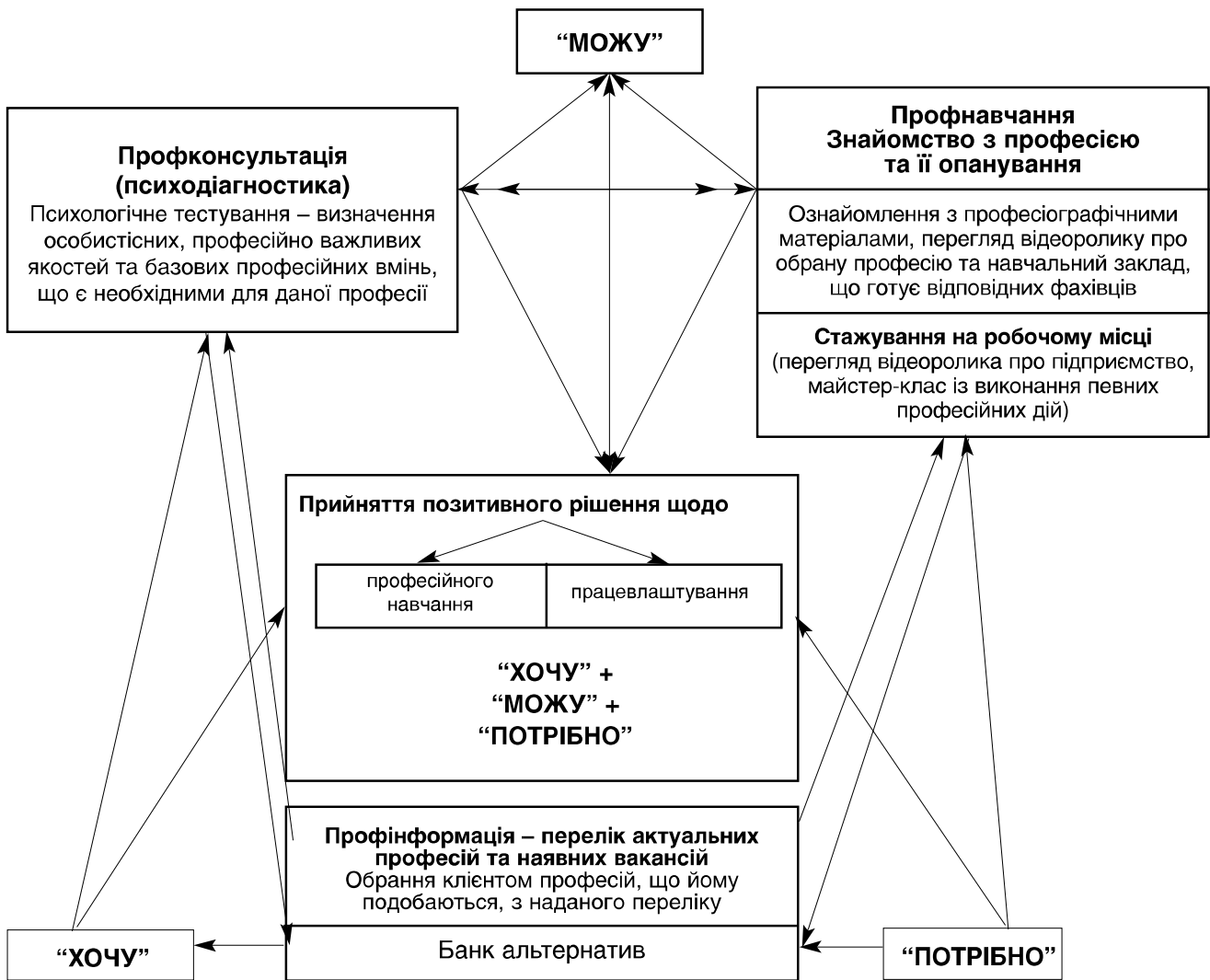

Схема проведення масового профорієнтаційного заходу “Трикутник професійного вибору”

самозайнятості, започаткування власної справи, і в разі їх обрання спеціаліст центру зайнятості на станції “Профконсультація” допомагає безробітному оцінити його реальні можливості.

У разі коли особистісні якості безробітного є підходящими для обраної професії, але йому не вистачає фахових знань, він може ознайомитися із реальними можливостями їх здобуття на базовій станції “Профнавчання”, отримавши інформацію як опосередковано (професіографічні матеріали, відеофрагменти), так і при безпосередньому спілкуванні з представниками навчальних закладів. Перевірити свої здібності до обраної професії, впевнитися у виборі на станції “Профнавчання” можна завдяки “стажуванню на робочому місці” – участі в майстер-класі з виконання певних професійних дій (наприклад, обробити деталь, зробити зачіску, пофарбувати поверхню, замісити тісто тощо). Таке виконання певних професійних ролей дозволяє чіткіше усвідомити власні уподобання та оцінити можливості, щоб прийняти більш виважене рішення. На цій же станції є можливість безпосереднього спілкування з роботодавцями, отримання відеоінформації про підприємство тощо.

Якщо безробітний впевнюється в правильності свого професійного вибору, знову відбувається узгоджен-

ня складових “Хочу” – “Можу” – “Потрібно”, і він може цілеспрямовано вирішувати питання працевлаштування. В іншому разі – повертається до базової станції “Профінформація” для вибору альтернативних варіантів.

Формат заходу дозволяє в такий спосіб оптимізувати не лише уявлення про бажану професію і трудовий потенціал шукачів роботи, а й сформувані позитивне уявлення роботодавців про представників соціально вразливих груп населення як перспективних працівників, як важливий ресурс робочої сили. Супроводження учасників заходу – шукачів роботи між станціями здійснюється спеціалістами центру зайнятості з професійної орієнтації та активної підтримки безробітних, а фахівці сектору по роботі з роботодавцями на цих же станціях працюють з представниками підприємств, допомагаючи роботодавцям подолати соціальні стереотипи й підібрати потрібних працівників.

У процесі цього профорієнтаційного заходу його учасники мають можливість:

- отримати безкоштовну юридичну консультацію щодо забезпечення рівних прав на ринку праці, переліку документів, потрібних для відкриття власної справи, запобігання експлуатації тощо;
- поспілкуватися з представниками фондів, громадських організацій;

- отримати безкоштовну психологічну консультацію та психологічну допомогу;
- отримати важливу соціальну інформацію (контактні дані закладів побутового обслуговування, професійного навчання, дані щодо актуальних вакансій, координати соціальних служб, волонтерської допомоги тощо).

Висновки. Запропонований нами інноваційний формат масового профорієнтаційного заходу спрямований на оптимізацію профорієнтаційних послуг, що надаються Державною службою зайнятості України, підвищення їх якості, ефективності, клієнтоцентрованості як дієвого засобу забезпечення додаткових гарантій зайнятості для категорій населення, що є найбільш вразливими на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про зайнятість населення" [Електронний ресурс] : [прийнятий 5 лип. 2012 р.] / Верховна Рада України. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17
2. Концепція державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] : [затв. Постановою Кабінету Міністрів України №842 від 17 верес. 2008 р.] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-п>.
3. Єдина технологія надання соціальних послуг центрами зайнятості України / [Ю.М. Маршавін, Л.М. Фокас, Л.Є. Ляміна, Д.Ю. Маршавін]. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 509 с.

Стаття надійшла 29.01.2013

УДК 159.9

А.В. Алексєєва

Чинники престижності професій: гендерний аспект

У статті окреслено провідні чинники престижності професій, визначено їх вікову динаміку та гендерну диференціацію. Ключові слова: престижність професій, безпека, матеріальне забезпечення, унікальність, привілеї, самооцінка, влада, гендер, вік.

This paper outlines the key factors of the prestige of occupations, and age dynamics and gender differentiation have been specified.

Keywords: prestige of an occupation, safety, financial security, uniqueness, privilege, self-esteem, power, gender, age.

Постановка проблеми. Вдалий вибір людиною професії, яка відповідає її талантам та здібностям і опанування якої приносить задоволення та натхнення, є важливою передумовою успішної професійної самореалізації.

Сучасні дослідження Інституту соціальної та політичної психології НАПН України демонструють, що традиційний трикутник вибору професії "хочу" – "можу" – "потрібно" перетворився на п'ятикутник "цікаво=хочу" – "здібний=можу" – "добре оплачується" – "престижно" – "потрібно=є попит на ринку праці", де попит на професію відсунутий на останню позицію, а престижність обраної професії виявляється важливим чинником професійного вибору.

Аналіз досліджень з даної тематики. Проблему престижності професій було розроблено М.І. Найдьоновим, Л.В. Григоровською та О.І. Хоріною¹: визначено

¹ Найдьонов М.І. Динаміка оцінок престижності професій, що користуються попитом на ринку праці / М.І. Найдьонов, Л.В. Григоровська // Чинники, умови та особливості вибору професії : інформ. бюл. (листоп. 2010) / упоряд. О.М. Лисенко ; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К., 2010. – 128 с.

Алексєєва Анна Валеріївна, кандидат психологічних наук, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ).

© Алексєєва А.В., 2013

чинники престижності професій, досліджено особливості сприйняття престижності залежно від віку, статі, освіти та місця проживання респондентів. Водночас докладного аналітичного осмислення отриманих даних та їх відповідної інтерпретації потребують змістовні особливості сприйняття престижності професії.

Метою статті є аналіз чинників престижності, що є актуальним у контексті регулювання передумов професійного вибору молодого людини.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження, викладені в статті, базуються на аналізі даних тривалого моніторингу динаміки престижності професій, здійсненого науковцями Інституту соціальної та політичної психології НАПН України в межах науково-дослідної роботи за темою "Науково-методичні засади відстеження динаміки престижності професій, що користуються попитом на ринку праці" (2010–2012), виконаної під керівництвом доктора психологічних наук М.І. Найдьонова.

Основний метод дослідження – репрезентативні масові опитування дорослого населення (2010–2011) і школярів-старшокласників (2010). Масові опитування громадян проводилися за квотною вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Соціально-демографічна структура вибірки відповідає структурі дорослого населення. Масові